

РОЗДІЛ 2.

Цивільне право і процес; сімейне право; міжнародне приватне та міжнародне право; господарське та господарське процесуальне право

УДК 346.9

DOI: 10.31732/ 2708-339X-2022-04-37-41

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИ ОЦІНЮВАННІ ДОКАЗІВ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

Григорчук М.В.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри державно-правових дисциплін ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна
e-mail: miroslavg@ukr.net,*

ORCID: [0000-0003-0523-030X](https://orcid.org/0000-0003-0523-030X)

Науменко Я.О.

*Здобувач ступеня вищої освіти «магістр» ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна, тел.: 0501005772
e-mail: juristnaumenko@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3160-6753*

PROBLEMATIC ISSUES IN THE EVALUATION OF EVIDENCE IN ECONOMIC JUDICIAL PROCEEDINGS

Hryhorchuk M.V.

*Candidate of Juridical Sciences (Ph.D.), Associate Professor of the department of State and Legal Disciplines, "KROK" University, Kyiv, street Tabirna 30-32, Ukraine
e-mail: miroslavg@ukr.net,*

ORCID: [0000-0003-0523-030X](https://orcid.org/0000-0003-0523-030X)

Naumenko Y.O.

*Applicant for the degree of "master" University "University of Economics and Law" KROK ",
Kyiv, Tabirna Street, 30-32, 03113, Ukraine,
e-mail: juristnaumenko@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3160-6753*

Анотація. У статті проведено дослідження впливу оцінки доказів з позиції вилучення поняття «достатності» та закріплення поняття «вірогідності» в господарському процесі у зв'язку зі змінами у Господарському процесуальному кодексі України відповідно до Закону України від 20.09.2019 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні». Даний закон був прийнятий для удосконалення бізнес-клімату в Україні, спонукання іноземних інвесторів та їх інвестицій, щоб покращити якість регулювання підприємницької діяльності, для підвищення ділової активності та збільшення рейтингу України щодо легкості ведення бізнесу. Зазначеним законом внесені зміни до глави п'ятої «Докази і доказування» Господарсько процесуального кодексу України, де ст. 79 набула наступного змісту: «1. Наявність обставини, на яку сторона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, вважається доведеною, якщо докази, надані на підтвердження такої обставини, є більш вірогідними, ніж докази, надані на її спростування. Питання про вірогідність доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи, суд вирішує відповідно до свого внутрішнього переконання». Зміни до Господарсько процесуального кодексу вплинули на процес

доказування та оцінки доказів у господарському судочинстві, у зв'язку з чим законодавчо закріпився новий стандарт доказування у господарському судочинстві. Необхідно наголосити, що дані зміни відносно заміни стандарту доказування доповнюють принципи господарського судочинства, а саме принципів змагальності та диспозитивності, закріплених у ст. 13, 14, 74 Господарсько процесуального кодексу України. За задумом законодавця, запровадження змін, а саме у категорії «вірогідність доказів», сприятиме підвищенню ефективності діяльності господарського суду при винесенні рішень на основі нових підходів до оцінки доказів у справі з метою ухвалення справедливого, неупередженого та законного вирішення спорів, а також забезпечення якісного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави.

Ключові слова: докази, достатність доказів, вірогідність доказів, стандарти доказування у господарському судочинстві.

Формул: 0, рис.: 0, табл.:0, бібл: 12.

Annotation. The article examines the impact of the evaluation of evidence from the standpoint of removing the concept of "sufficiency" and consolidating the concept of "probability" in the economic process in connection with changes in the Commercial Procedural Code of Ukraine under the Law of Ukraine of 20.09.2019 acts of Ukraine on stimulating investment activity in Ukraine". Indeed, this law was adopted to improve the business climate in Ukraine, encourage foreign investors and their investments, improve the quality of business regulation to increase business activity and increase Ukraine's rating on ease of doing business. This law amended the fifth chapter "Evidence and proof" of the Commercial Procedure Code of Ukraine, where Art. 79 has the following meaning: «1. The existence of a circumstance to which the party refers as the basis of its claims or objections is considered proven if the evidence provided to confirm such a circumstance is more plausible than the evidence provided to refute it. The question of the reliability of evidence to establish the circumstances relevant to the case, the court decides in accordance with its internal convictions.". These amendments to the Commercial Procedure Code have affected the process of proving and evaluating evidence in commercial litigation, in connection with which a new standard of proof in commercial litigation has been enshrined in law. It should be emphasized that these changes regarding the replacement of the standard of proof complement the principles of commercial litigation, namely the principles of adversarial and dispositiveness, enshrined in Art. Art. 13, 14, 74 of the Commercial Procedure Code of Ukraine. The legislator has tried to prove that the introduction of changes, namely the category of "probability of evidence", will improve the efficiency of the commercial court in making decisions based on new approaches to the evaluation of evidence in the case to ensure fair, impartial and lawful resolution of disputes. quality protection of violated, unrecognized or disputed rights and legitimate interests of individuals and legal entities, the state.

Key words: evidence, sufficiency of evidence, reliability of evidence, standards of evidence in commercial litigation.

Formulas: 0, Fig: 0, Table: 0, Bible: 12.

Постановка проблеми. На цей час в Україні не згасають дискусії щодо вилучення з господарсько процесуального кодексу поняття достатності доказів і заміщення цієї категорії «вірогідністю доказів».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною базою для проведення дослідження стали праці деяких авторів, зокрема Ратушної Б.П., Васильєва С.В., Курилова С.В., Бабенко В.В., Пількова К.М. та інших, а також рішень Європейського суду з прав людини та Постанов Верховного Суду України.

Не вирішенні раніше частини загальної проблеми. З введенням в дію нового стандарту доказування, необхідним є не тільки надати достатньо доказів для підтвердження певної обставини, а надати їх саме ту кількість, яка зможе переважити доводи протилежної сторони судового процесу.

Тому метою наукової розвідки є те, щоб визначити, яким чином впливають на оцінку доказів зміни у Господарському процесуальному кодексі стандартів

доказування під час розгляду справи у господарському судочинстві з достатності доказів на вірогідність доказів.

Виклад основних положень. Відповідно до ч. 1 ст. 73 ГПК України, доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. За ч. 1 ст. 86 ГПК України, суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів [1].

При оцінці доказів судом діють певні правила – так звані стандарти доказування, якими керується суд під час розгляду справи [2]. Дане поняття є важливою частиною одного із принципів господарського процесу – змагальності. Стандарт доказування не є ознакою доказу, таким, як: належність, допустимість, достовірність, достатність та вірогідність. Це складова змагальності процесу, правило, яким повинен керуватися суд при винесенні рішення, дійсним

критерієм, на підставі якого суд оцінює докази для встановлення фактів справи, однією з інструкцій з оцінки судом доказів [3].

Проведений аналіз показав, що термін «стандарт доказування» є більш застосовуваним у правових системах країн загального (прецедентного) права, який допускає існування певної невизначеності при встановленні фактів. Ратушна Б.П. визначає стандарт доказування як критерій достовірності результату судового пізнання [4, с. 282].

До 20.09.2019 року Господарські суди переважно оцінювали докази за критерієм достатності, який застосовується до всієї сукупності доказів певної обставини. Саме його досягнення впливає на те, аби розцінювати певну обставину доведеною, а застосування – завершальним етапом оцінки доказів, адже можна говорити лише про достатність належних, допустимих і достовірних доказів.

С. В. Васильєв наголошує, що саме достатність доказів дає змогу дійти висновку про існування факту, на підтвердження якого вони були зібрані [5, с. 150]. Тобто на підставі викладеного можна дійти висновку, що достатність доказів є таким критерієм оцінювання комплексу доказів на підтвердження відповідної обставини, рівень якого встановлюється залежно від застосовуваного судом стандарту доказування і який застосовується до належних та допустимих доказів, що в процесі оцінювання визнані достовірними.

У вересні 2019 року категорія «достатність доказів» була замінена «вірогідністю доказів», яку закріплено у ч. 1 ст. 79 ГПК України. З огляду зазначеної статті вбачається, що нею покладено на суд обов'язок оцінювати докази, обставини справи з огляду на їх вірогідність, яка дає змогу дійти висновку, що факти, які розглядаються скоріше були чи мали місце, аніж не були [6].

Таким чином законодавець вважає, що критерій вірогідності, може сприяти об'єктивному розгляду справи господарським судом, оскільки дуже важко на законодавчому рівні врегулювати проблему, пов'язану зі свавільним трактуванням доказів під час розгляду справи в господарських судах, ураховуючи

ту обставину, що визначення належності, допустимості, достовірності, вірогідності та достатності доказів, а також їх оцінка та дослідження сконцентровані в руках однієї особи – судді.

На думку С.В. Курильової, оцінка доказів зводиться до акту мислення, суцільно логічної операції, і тому виходить за межі процесуальних дій із доказування. Іншими словами, оцінка не може бути об'єктом правового регулювання, оскільки розумовий процес протікає за законами мислення, а не права [7, с. 36-37].

Проте існує інша правова школа, прихильники якої пропонують розглядати оцінку судових доказів не тільки як логічну операцію, але і як складовий елемент усього процесу доказування, деякою мірою врегульований нормами процесуального права [8, с. 26].

Так, А. І. Трусов наголошує, що у теорії оцінки доказів переплітаються, власне, юридичні питання з найскладнішими проблемами світогляду, теорії пізнання, логіки, психології й інших наук [9, с. 5].

У свою чергу, стандарт вірогідності доказів узгоджується судовою практикою Європейського суду з прав людини, юрисдикція якого поширюється на всі питання тлумачення і застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [10].

Так, наприклад, у рішенні 23.08.2016 у справі «Дж. К. та Інші проти Швеції» (J.K. AND OTHERS v. SWEDEN») ЄСПЛ вказує, що у країнах загального права у кримінальних справах діє стандарт доказування поза розумним сумнівом («beyond reasonable doubt») [11].

Натомість, у цивільних справах закон не вимагає такого досить високого стандарту, тобто цивільна справа повинна бути розглянута з урахуванням «балансу вірогідностей». Суд повинен дійти висновку, чи є вірогідність того, що на підставі наданих доказів, а також правдивості тверджень сторони, вимога цього заслуговує довіри.

При цьому необхідно зазначити, що раніше ГПК України вимагав достатності доказів, а саме сторонам по справі потрібно було зібрати певну кількість доказів, які у своїй сукупності давали змогу суду дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмету доказування. Тобто, якщо в сукупності

зібрані докази свідчили про певну обставину – суд вважав її встановленою, а якщо таких доказів було недостатньо – суд міг встановити відсутність цієї обставини. Внаслідок застосування нового стандарту вірогідності доказів ситуація повинна змінитися.

Відповідно, система доказування у господарському судочинстві, як і в інших судових процесах, базується на розподілі тягаря доказування між сторонами по справі. Посилаючись на ту чи іншу обставину, або спростовуючи їх у суді, сторона повинна доводити такі обставини відповідними належними та допустимими доказами. Причому, ключовим фактором у тому, як сторона користується стандартами доказування, виступає її вмотивованість у вирішенні господарського спору на свою користь. Якщо існує певний юридичний факт, який входить до предмету доказування по справі, то мають бути наявні відповідні докази на підтвердження цього факту або об'єктивні причини та розумне пояснення їх відсутності. Однак, якщо сторона з тих чи інших причин не доводить певну важливу для розгляду справи обставину, то суд, оцінюючи докази за внутрішнім переконанням вирішує чи мав місце певний факт, що підлягає доказуванню, чи він є просто надуманим. У судовій практиці трапляються випадки, коли учасники справи посилаючись на певні обставини не доводять їх необхідною

кількістю доказів, користуючись недосконалістю процесуального законодавства та лояльністю суду, чим явно зловживають. Внаслідок чого суд зобов'язаний при розгляді справи виходити лише з тих фактичних обставин, які доведені належними та допустимими доказами. Наприклад, в рішенні Європейського суду з прав людини у справі Бендерський проти України (BENDERSKIY v. Ukraine) суд, оцінюючи фактичні обставини справи, звертаючись до балансу вірогідностей, вирішуючи спір виходив з того, що факти, встановлені у медичному експертному висновку, є більш вірогідним за інші докази [12].

Необхідно зазначити, що стандарт доказування вірогідності доказів сприяє у тому, щоб сторони надавали більше доказів, які будуть направляти встановленню судом дійсних обставин справи.

Висновки. Внесені зміни до статті 79 ГПК України є певним кроком до формування нових стандартів доказування у змагальності господарського процесу, які втілюються до нашої правової системи. «Стандарт доказування» в судовому процесі змінено, і на сторони покладено обов'язок – за допомогою належних та допустимих доказів довести вірогідність факту або події, таким чином доводи однієї сторони судового процесу повинні переважити над доводами протилежної сторони.

Література

1. *Господарський процесуальний кодекс України. Закон України від 06.11.1991 року № 1799-XII.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення 03.02.2022)
2. *Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 29.08.2018 року по справі 910/23428/17.* URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76156187>. (дата звернення 03.02.2022)
3. *Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 26.10.2020 року по справі 907/477/20.* URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92440011>. (дата звернення 03.02.2022)
4. *Ратушина Б. П. Стандарт доказування як критерій достовірності результату судового пізнання. Право України. 2012. С. 282-291.*
5. *Васильєв С.В. Цивільний процес: навчальний посібник. Харків: ТОВ «Одіссей», 2008. 480 с.*
6. *Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 15.01.2021 року по справі 904/2357/20.* URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94180468> (дата звернення 03.02.2022)
7. *Курильов С.В. Основи теорії доказування в радянському правосудді. Мінськ. 1969. 204 с.*
8. *Бабенко В.В. Доказування в господарському процесі: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.04. Акад. прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва. Київ. 2007. 19 с.*
9. *Трусов О.І. Основи теорії судових доказів. Держюріздат. М., 1960. 176 с.*
10. *Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Закон України від 17.07.1997 року № 475/97-ВР.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#n144. (дата звернення 03.02.2022)

11. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 25.06.2020 року по справі 924/233/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90205664>. (дата звернення 03.02.2022)

12. Рішення Європейського суду з прав людини по справі «Бендерський проти України» (Заява № 22750/02), П'ята секція. Страсбург. 2007. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_313#Text (дата звернення 03.02.2022)

Reference:

1. The Verkhovna Rada Ukraine (1991), *Commercial Procedural Code of Ukraine*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (Accessed 03 February 2022).

2. The Supreme Court is a panel of judges of the Commercial Court of Cassation (2018), *Resolution on the case № 910/23428/17*, available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76156187>. (Accessed 03 February 2022).

3. The Supreme Court is a panel of judges of the Commercial Court of Cassation (2020), *Resolution on the case № 907/477/20*, available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92440011>. (Accessed 03 February 2022).

4. Ratushna B. P. (2012), *Standart dokazuvannia iak kryterij dostovirnosti rezul'tatu sudovoho piznannia*, *Pravo Ukrainy*, pp.282-291.

5. Vasyl'iev S.V. (2008), *Tsyvil'nyj protses: navchal'nyj posibnyk [Civil process: a textbook]*, Kharkiv, Ukraine.

6. The Supreme Court is a panel of judges of the Commercial Court of Cassation (2021), *Resolution on the case № 904/2357/20*, available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94180468>. (Accessed 03 February 2022).

7. Kurylev S.V. (1969), *Osnovy teorii dokazyvaniya v sovetskom pravosudii [Fundamentals of the theory of proof in Soviet justice]*, Minsk, Belarus.

8. Babenko V.V. (2007), "Proving in the state process", Ph.D. Thesis, *Commercial Law, Commercial Procedure Law*, Academy of Legal Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

9. Trusov A.I. (1960), *Osnovy teorii sudebnyh dokazatel'stv [Fundamentals of the theory of judicial evidence]*.

10. The Verkhovna Rada Ukraine (1997), *The Law of Ukraine "On ratification of the Convention for the Protection of Human Rights and fundamental freedoms of 1950, The first protocol and protocols № 2, 4, 7 and 11 to the Convention"*, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#n144. (Accessed 03 February 2022).

11. The Supreme Court is a panel of judges of the Commercial Court of Cassation (2020), *Resolution on the case № 924/233/18*, available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90205664>. (Accessed 03 February 2022)

12. European Court of Human Rights, *decision in the case of Bender v. Ukraine*. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_313#Text (Accessed 03 February 2022)

Стаття надійшла до друку 10. 02.2022